

HISTORISK TIDSKRIFT
(Sweden)

125:1 • 2005

Redaktören har ordet

Den 10 maj 1880 höll Svenska Historiska Föreningen sin konstituerande sammankomst i Läkaresällskapets lokal i Stockholm. Inemot 100 personer hade infunnit sig. Vid mötet fastställdes föreningens ändamål till: "[...] att utgöra en föreningspunkt för de historiska studiernas idkare och vänner, samt att genom skrifter utgivande och samlande af handlingar [...] främja den fosterländska häfdaforskningen och utbreda intresset för densamma". Vidare stadgades att föreningen årligen skulle ge ut en "Historisk Tidskrift". *Historisk tidskrifts* första nummer kom ut ett år senare, i maj 1881.

Svenska Historiska Föreningens tillkomst låg i tiden. I Danmark fanns sedan 1839 en historisk förening och år 1870 hade även norrmännen grundat en sådan. Samma år som föreningen bildades bytte Artur Hazelius museum, Skandinaviska-Etnografiska samlingen, namn till Nordiska museet. "Känn dig själv" blev det nya museets motto. Svenskarna skulle lära känna sin historia för att därigenom bättre förstå samtiden och stå rustade inför framtiden.

Såväl Nordiska museet som Svenska Historiska Föreningen kan alltså ses som uttryck för tidens nationella strömningar. Det handlade emellertid inte enbart om nationalism. Föreningsgrundandet och beslutet att ge ut en historisk tidskrift bör också ses i sammanhang med historieämnets professionalisering. Ordförande på det konstituerande mötet var statsrådet och historikern F F Carlson, professor i historia i Uppsala 1849–1876 och ledamot av Svenska Akademien. Carlson hade studerat för Leopold von Ranke och till Uppsala fört över delar av dennes historieuppfattning och undervisningsformer. Som ecklesiastikminister hade han lett reformarbete inom hela undervisningsområdet.

Föreningens och tidskriftens betydelse både vetenskapligt och i ett nationellt uppfostringsarbete framhölls av Carlson på det konstituerande mötet. Detta dubbla ändamål var tydligt även i den inbjudan som föregick mötet.

Få länder kunna uppvisa en sådan historia som Sverige. Vare sig man betraktar de ledande personligheterna eller samhällsutvecklingen, bär hon en prägel af storhet, ädelhet och rikedom, som ej kan undgå att hos utlänningen väcka undran och aktning, hos Sveriges egna *söner* [min kursiv] kärlek och vördnad. En yttring af denna svenskens kärlek till sina stora minnen är det intresse, hvarmed den fosterländska häfdaforskningen alltid omfattats i vårt land, den aktningvärda utveckling hon redan vunnit

och det betydliga antalet af dem, som hos oss egna sig åt historisk forskning och historiska studier. Men emellan historiens många idkare och vänner i vårt land har hittills icke funnits något närmare samband [...]. Denna brist [...] har haft till följd, att många värderika bidrag till kännedomen om vårt folks förflutna lif i saknad af uppmuntran och understöd förblifvit ofullbordade eller okända och otillgängliga för den historiska forskningen. Det är för att fylla denna brist, som undertecknade taga sig friheten härmed inbjuda till bildande af en svensk historisk förening. [...] Ett bland hennes främsta syftemål är att grunda och vidmakthålla en historisk tidskrift, redigerad efter en sådan plan, att den borde blifva af intresse ej blott för fackmän, utan äfven för hvarje historiskt bildad person, för en hvar som älskar fosterlandets hävder.

Inbjudan slog an; 1 771 personer tecknade sig för medlemskap. Därtill skall läggas 22 läsesällskap, läroverks- och regementsbibliotek. Med tanke på det ringa antalet professionella historiker torde huvuddelen av medlemmarna ha varit historiskt bildade personer som älskade fosterlandets hävder.

Bland de 19 undertecknarna var dock de professionella historikerna (i vid mening) i klar majoritet. Detta framgår inte omedelbart av signatärernas titlar. Två före detta statsråd, F F Carlson och Henning Hamilton, hade skrivit på. Hamilton var även han – förutom politiker, informator och officer – historiker, hedersdoktor i Lund och en av utgivarna av *Bibliothek för krigshistoria och krigskonst*. Hans Forssell och Carl Gustaf Malmström undertecknade i egenskap av statsråd (finans- respektive ecklesiastikminister). Forsell var emellertid även docent i historia i Uppsala och hade där, på Carlsons uppdrag, instiftat stadens historiska förening (1862). Han skulle året därpå väljas in bland de aderton. Malmström var också historiker och den som övertagit både Carlsons professur i Uppsala och dennes statsrådstaburet i Ecklesiastikdepartementet. Johan Johansson i Noraskog har skrivit under som andrakammarledamot. Han var självlärd skattehistoriker och en av tidens ledande auktoriteter på området och placerades av Forssell i skatteregleringskommittén år 1879. Viktigare i detta sammanhang är hans arbete som arkivforskare med två stora urkundssamlingar om bergslagens och bergshanteringens äldre historia, liksom hans insatser för att ordna Kammararkivet. Även han kan alltså räknas som historiker. Det kan också Peter von Möller, som står som ryttmästare, men lika gärna hade kunnat underteckna som riksdagsman, jordbruksreformator, dialektforskare eller historiker. Han var Sveriges kanske förste agrarhistoriker och hans omfattande insamlingsverksamhet och arkiv-

forskning resulterade bland annat i *Hallands historia* (1874). Carl Fredrik Waern, riksdagsman och president i Kommerskollegium 1875–1891 är den ende av undertecknarna som inte tycks ha haft någon uttalad koppling till universitetsvärlden. Det hade däremot de övriga icke-historikerna, ärkebiskopen, professorn, riksdagsmannen och ledamoten av Svenska Akademien, Anton Niklas Sundberg, och lant- och riksmarskalken Gustav Adolf Sparre, tidigare president i Svea hovrätt och universitetskansler.

Övriga undertecknare har titlar som placerar dem i den akademiska världen. Här märks historikern och lundaprofessorn, sedermera riksarkivarien och akademiledamoten Claes Theodor Odhner, professorskollegan från Lund Martin Weibull och den gamle historikern och skolmannen Anders Fryxell, även han ledamot av Svenska Akademien. Signerat inbjudan hade också den tidigare och den dåvarande riksantikvarien, Bror Emil respektive Hans Hildebrand gjort, den förre tillträdande ständig sekreterare i Svenska Akademien och den senare blivande ledamot. Vidare märks riksarkivarien Robert Mauritz Bowallius, Uppsalaprofessorerna Vilhelm Erik Svedelius och Sven Fromhold Hammarstrand liksom Gustaf Edvard Klemming, chef för Kungliga biblioteket och den som påbörjade den svenska nationalbiografen samt Carl Gustaf Styffe, historiker och universitetsbibliotekarie i Uppsala och initiativtagare till utgivningen av Axel Oxenstiernas skrifter och brevväxling. Bowallius hade varit docent i fäderneslandets historia i Uppsala. Hammarstrand efterträdde Malmström som professor när denne övertog Carlsons professur och förestod Carlsons och Malmströms professurer under deras sammanlagt 30 terminer långa tjänstledighet. Svedelius hade varit professor i Lund och var år 1880 Skyteansk professor. Även han var ledamot av Svenska Akademien.

Det krävs inte någon djuplodande analys för att slå fast att undertecknarna var en samling högst inflytelserika herrar, såväl inom politiken som vetenskapen. Deras medelålder var tämligen hög, knappa 60 år, medianåldern drygt 62. Åldersspridningen var dock stor; den äldste, Fryxell, var 85 och den yngste, Forssell, 37. Åtta av dem hade eller skulle inta en plats bland de aderton och flera av de övriga hade fått Svenska Akademiens stora pris för sina arbeten. De rekommenderade varandra till viktiga poster och efterträdde varandra på både statsrådstaburetter och lärostolar. I historiken över Svenska Historiska Föreningens bildande benämns de "den historiska vetenskapens förnämste målsmän i vårt land" och det får nog sägas vara en tämligen rättvisande beskrivning, om än väl modest.

Hur ser det då ut idag? Den mest iögonfallande skillnaden mellan då och nu är historieämnets minskade samhälleliga betydelse och historikernas politiska marginalisering. Medlemsantalet är däremot i stort sett oförändrat. Regementsbiblioteken finns knappast kvar. Däremot har ett tämligen stort antal inhemska och utländska lärosäten och bibliotek tillkommit som medlemmar, liksom utländska historiker. Antalet prenumerationer uppgår idag till cirka 370 och föreningen har ett knappt hundratal utländska medlemmar. Med tanke på att det mesta som avhandlas i tidskriftens spalter rör svensk historia bör den genomsnittlige läsaren i någon mening älska fosterlandets hävder. Säkert är att Sveriges döttrar numera återfinns bland medlemmarna i högre grad än 1880, då de inte ens nämndes som tänkbara intressenter. Tillståndet är således förhållandevis gott. Svenska Historiska Föreningen är en pigg och vital 125-åring. Jubileet kommer att firas i samband med Svenska Historikermötet i Uppsala den 22–24 april. Har du inte redan anmält dig, så gör det nu. (www.akademikonferens.uu.se/historiker2005)

Föreliggande häfte inleder årgång 125. Vi fortsätter oförtrutet att publicera opponenter recensioner av avhandlingar, 12 stycken i detta häfte. Vi är nu i fas vad gäller till redaktionen inkomna recensioner – fortfarande saknas dock anmälningar från 2002 och 2003 – och kan därför i föreliggande häfte presentera en recension av en avhandling som försvarades i november 2004. Även vad gäller kortrecensionerna har vi ökat publiceringstakten – här publiceras 22 stycken. Det är redaktionens förhoppning att under 2005 höja takten ytterligare. Numret rymmer två artiklar. Linköpingshistorikern Dag Lindström diskuterar förhalning som en viktig strategi i det tidigmoderna samhället, en strategi som användes av hög såväl som låg och som i Lindströms tolkning blir ett socialt smörjmedel. Jan-Gunnar Rosenblad och Gunnel Söderholm analyserar Rudolf Kjelléns nationalism utifrån vad denne skrev om boerna i samband med boerkriget. Numrets översikt är författad av Andreas Åkerlund. Den behandlar nationalsocialismen och vetenskapen, ett komplicerat förhållande här beskrivet utifrån undersökningar av Kaiser-Wilhelm-Gesellschaft och dess roll i Tredje riket.

Svenska Historiska Föreningen och dess tidskrift lever således. Leve dem!

Lars M Andersson